
ЭРКИН ВОҲИДОВ

РУҲЛАР
ИСЁНИ

---

*Оташин
бенгал шоири
Назрул Ислом
Ҳақида*

ДОСТОН

Рассом В. АПУХТИН

В $\frac{70403-198}{\text{М } 352 (04) 80}$ 51—80 4702057020

© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1980 й.

Азиз шеърхон дўстларим!

Сизга тақдим этаётганим бу дoston оташип бенгал шоири Назрул Ислom ҳаёти ҳақида. Назрул Ислom исёнкор шеърлари билан бутун Ҳиндистон ярим оролини ларзага солган шоир эди. Унинг эркнарвар нидоси халқни бирлашмоққа, ўзарo диний эътиқодлар низосидан халос бўлиб, қабиҳ мустамлакачилик зулмига қарши жанг қилмоққа чорлади.

Шоир номи бутун Ҳиндистонда исёнкорлик тимсоли бўлди. Унинг истеъдодини Робиндранат Токур олқишлади, юртининг, замонининг энг оловли шоири деб атади.

Назрул Ислom ўз эътиқоди йўлида ёш жонини аямади. Шеъри билан, сўзи билан, ўзи нашр этган жаридаси (журнали) билан ҳуррият йўлида курашди. Лекин тинимсиз тазйиқлар, ҳибс, қийноқлар окибат ўз ишини қилди. Шоир ўттиз бешга етмаган ёшида, айни ижоди қайнаган пайтда эс-ҳушидан айрилди.

(6)

Назрул Ислом етмиш беш йилга яқин умр кўрди. Бу вақт ичида Ҳиндистонда кўп ўзгаришлар бўлди. Ганди ва Неру каби арбоблар, Токур ва Назрул каби шоир ва адиблар кураши, сабр косаси тўлган халқнинг нафрати мустамлакачиларни Ҳиндистондан қувди. Ҳиндистон мустақиллик, тинчликсеварлик, ижтимоий тараққиёт йўлини танлади. Совет Иттифоқи унга дўстлик-биродарлик қўлини узатди. Шундай келажакни орзу қилган, шу йўлда курашган шоир, афсуски, барҳаёт бўла туриб, буларнинг ҳеч бирини сезмади, билмади. Узоқ қирқ йил давомида уни тарк этган ҳуш бир лаҳза бўлсада қайтмади, Назрул Ислом бир лаҳза бўлсада, озодлик нашъасини суролмади.

Халқ ўз шоирини то сўнгги дамгача эъзозлади. Унинг нуроний, сокин, беҳуш ва берух вужудига тавоф қилди.

«Рухлар исёни» Назрул Исломнинг ана шу фожиали қисмати ҳақида. Умуман, шоирлик, инсонлик, фидоийлик, эрк ташналиги ҳақида... Достон сизларга ҳавола, азиз шеърхон дўстларим!

Эркин Воҳидов

Муқаддима

---

*Туғилгансан озод, мубом
Озод бўлиб қол!*

Назрул Ислоом

Бу дунёнинг
Қувончи кам,
Дарду ғами —
зиёда.

Аммо

ғамдан қочмоқнинг ҳам
Тадбири кўп дунёда.

(8)

Кимнинг дилдош

Бор улфати,

Дардин

унга тўкади.

Ёлғизларнинг бор кулфати

Дил тубига

чўкади.

Ким нажотни

сокин туниинг

Уйқусидап сўрайди.

Ким гамини

Никотиннинг —

Тутунига ўрайди.

Дил захмига малҳам топар

Ким ҳабиб,

Ким табибдан.

Ким қочмоққа

айлар сафар

Ғам аталган

рақибдан.

Ғар буларнинг

Йўқ имкони,

Сўнгги чора этмоқ бор.

Кулфат тўла

(9)

бу дунёни
Шартта ташлаб кетмоқ бор.
Лек оламда
        бир дард борки,
Унга сира пажот йўқ.
Бу азобга
        ким дучорки,
Унга кун йўқ,
Ҳаёт йўқ.
Бу машаққат
Ичган билан
Дил тубига
        чўкмайди.
Уни ҳеч ким
        юрагидан
Ҳеч кимсага
Тўкмайди.
Халос этмас
        битта арқон,
Нуқта қўймас
Битта ўқ.
Чидамоққа
        йўқдир имкон,
Ҳочмоққа ҳам

Чора йўқ.

У жон билан

кетса дилдан,

Сукут қолса

юракда,

Одамзоднинг

Руҳи билан

Яшайберар ғалакда.

Бу —

шоирнинг дилин эзган

Истибдоднинг дардидир.

Юракдан

қоп бўлиб сизган

Истеъдоднинг дардидир.

Тўлғоғида бу аламнинг

Танҳо ингроқ —

хонниш бор.

Абадият

Жаҳаннамнинг

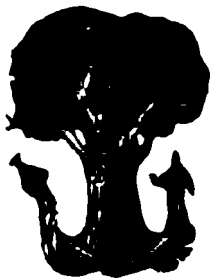
Оташида ёниш бор.

(11)

Абадият ҳақида ривоят

Ровий айтар:
Аллазамон —
Аллақайси маъвода
Фалокатга учраб карвон
Поёни йўқ саҳрода,
Бу ноғиҳон
Тасодифдан

(12)

Барча ўтиб дунёдан —
Шу тасодиф амри
билан

Омон қолди
Бир одам.
Белбоғига осганича
Қуруқ кўза —
сувдонни,

Кезди неча
Кундуз-кеча
Бу дашти бепоённи.
Кеза-кеза
охир толди,

Умид узди жонидан.
Бир пайт

ногоҳ
чиқиб қолди
Бир чашманинг ёнидан.
Йиқилганча сувга
беҳол

Лаб чўзганда ташна тан,
Тўлқинланди
бирдан зилол,
Садо чиқди чашмадан:

(13)

«Шошма, йўлчи,
Ичурсан, бас,
Муздек,
                  тиниқ,
                          тўламан.

Аммо билки,
Оддий сувмас,
Обиҳаёт бўламан.
Азоб чекдинг кўн
                                  саҳрода,

Майли,
Тўйиб ичиб ол.
Мени ичган бу дунёда
Мангу яшар
                          безавол.

Ол, ич,
Яша даврон суриб
Абадий бу даҳр аро,
Аммо
Мени ичмай туриб
Фикр қилгин аввало.
Ҳаётга-ку,
                          тўймас кўзинг,
Яшайсанми умрбод?

(14)

Мангу ҳаёт учун ўзинг
Ярайсанми,
Одамзод?
Мангулик дер
одам насли,

Лек
ипсоний тафаккур —
Абадият надир асли
Ќила олмас тасаввур.
Йўлчи ҳайрон,
Йўлчи сергак,
Бу қандайин чашмадир?
Ичай деса —
чўчир юрак,
Ичмай деса —
ташнадир.

Узоқ-узоқ
Ўйга толди,
Сув лабида ўлтириб,
Охир
Обиҳаёт олди
Ќўзасига тўлдириб.
Ўйлай-ўйлай
Нари кетди —

(15)

Ул сеҳрли булоқдан.
Ногоҳ
Хазин сас эшитди —
Садо келди йироқдан.
Борди,
Э, воҳ,
        ётар бир бош
Қум устида
        бенажот.

Нола чекар,
Тўкар кўз ёш,
«Лаънат,—
        дейди,—
                эй, ҳаёт!
Ўша сувдан ичдим нега?
Афсус!»—
        деру
        ўкинар.

Йўлчига у:
— Раҳм эт менга,
Ўлдир,—
        дея ўтинар.
Минг йил аввал
Шу булоқдан

(16)

Сув ичганман,
чўмганман.

Яшайвериб,
Бу қийноқдан
Ўзни қумга
кўмганман.

Умр кўрдим
ҳаддан бисёр,
Ҳеч токатим
қолмади.

Ер юзида
Менинг бирор —
Ҳамсуҳбатим
қолмади.

Азоб борми
Бундан улуғ,
Даҳшат борми
зиёда?!

Менга ерда
тириклик йўқ,
Ўлим ҳам йўқ
дунёда.

Пўлчи боқди
Ҳайратда лол

(17)

Тирик инсон қабрига.

Сўнгра

қумга чўкди беҳол,

Раҳмат айтди сабрига.

Ўз ҳолига

минг шукр этди,

Йиғиб сўнгги саботни —

Қум устига

Тўкиб кетди

Йўлчи оби ҳаётни.

Йўлчи кетди

Бўлиб холи

Мангуликнинг ғамидан.

Тотиб қолди

Чўл ниҳоли

Оби ҳаёт намидан.

Илдизига унинг алҳол

Томчи отди,

Шу ғақат.

Йиллар ўтиб

ўна ниҳол

Чинор бўлди оқибат.

Шундан чинор

Узоқ яшар,

(18)

Шундан чайир таплари.
Маңгуликдан кечиб башар
Фоший умр таплади.

Кел, эй кўнглим,

Бизнинг ҳаёт

Эмас экан

жовидон,

Бу дунёда

изла нашот,

Яша фақат

шодумон.

Бу ҳаётнинг

Ярми роҳат,

Ярми гамдир,

шукр қил.

Умрнинг узун бўлса —

раҳмат,

Агар камдир,

Шукр қил.

Шу оғғобу

Минг бир оҳанг,

Минг бир рангли бу дунё

Сеникидир,

Ҳаёт эсанг,

(19)

Ҳайт эсанг аввало.
Ҳам шавқ билан,
Ҳам дард билан
Ўтар экан бу дамлар.
Омон бўлсин
Сен англаган,
Сени англар
одамлар.

Биринчи фасл

Шоир қалби

Тун билан кун,
Ўт билан сув
Бир-бирига золимдир.
Қоншотда
Азал,
Мапгу
Исён руҳи ҳокимдир.

Замин узра
                                қор қуюнни
Егдирганда
                                чарх-фалак,
Қиш қаҳрига
                                эгмай бүйин
Исән қилар
Бойчечак.
Қора булут
                                зулумотга
Чулғаганда самони,
Чақмоқ —
                                нурсиз бу ҳаётга
Еругликнинг исёни.
Туғиларкан,
                                дод дер гүдак,
Күкси тўла фиғондир.
Жажжи мушти
Нақ гунчадак
Бу — ўлимга исёндир.
Қаро қилган
Кук дафтارين
Қоронғулик қасдига
Тоиг йиғади

(23)

нур лашкари
Шафақ туги остига.
Еру уммон,
Буржлар аро
Хоҳи ошкор,
хоҳ иннҳон,
Ибтидодан
то интиҳо
Ҳукм сураp галаён.
Собир инсон юрагида
Қапоатки барқарор,
Коса янглиғ
Сабр тагида
Оташ янглиғ Исён бор.
Куй,
газали
одамзоднинг
Дарддир,
эзгу армондир.
Яралишдан,
Истеъдоднинг —
Табиати —
исёндир.
Шонр юрак —

(24)

Пок тилаги,
Имонидир башарнинг.
Армон тўла
                                юракдаги
Исёнидир башарнинг.

* * *

Назрул Ислом
Бу дунёга
Шоир бўлиб тугилди.
Илҳом отли пок зиёга
Гўдак қалби йўғрилди.
Нигоҳидаи
Сеҳрли нур
Борлиққа нур таради.
Коишотга
                                у таҳайюр
Кўзи билан қаради.
Туилар унга берди хаёл,
Шавқ атади
                                кундузлар.
Гуллар
                                газал айтди хушҳол,

Эртак айтди
 Юлдузлар.
 Улгайди у,
 Ўсмир бўлди,
 Етди йигит ёшига.
 Ишқ отли куш
                                     келиб қўлди
 Назрулнинг ҳам бошига.
 У ҳам ёнди багри кабоб,
 Ҳам очилди
                                     чул баҳор.
 Ҳижрон берди
                                     тотли азоб,
 Висол этди
                                     бахтиёр.

Гоҳ шодлик,
 Гоҳ аламидан
 Дил чашмаси очилди.
 Унинг ҳассос каламидан
 Ишқий байтлар сочилди,

Бу дунёга
 Назрул Ислон

(26)

Шоир бўлиб туғилди.
Ибтидодан

ёниқ илҳом

Шуъласига йўғрилди.

Етти аср аввалгидек

Бўлса эди замонлар,

Балки

Хусрав Деҳлавийдек

Битар эди дostonлар.

Тугилсайди

Назрул агар

Ярим минг йил илгарин,

Битар эди

рубойилар

Мирзо Бобир сингарин.

Агар

Неча замон ўтиб

Келмаса бу давронлар,

Бедилонга ғазал битиб

Тузар эди

девонлар.

Ўзга эди

аммо ғурбат,

Ўзга эди эл дарди.

(27)

Замоц
униги
ёниб турган
Юрагини сўрарди.

* * *

Шоирни
у туғилмасдан
Гадо қилган эдилар.
Ўз юртида
Ўз юртидан
Жудо қилган эдилар.
Ўраб униги
нақ юракдек
Она Ҳиндистонини
Зобитлар
оқ ўргимчакдек
Сўрардилар қонини.
Бир томонда,
Ёвни эмас,
Бир-бирини беомон —
Сўяр эди
тақводан маст

(28)

Ҳинду билан мусулмон.

Бир томонда

На уй кўриб,

На бир тўшак,

оч,

хароб.

Кўчаларда ҳаёт қуриб

Ўлим топган беҳисоб.

Ганга оқар

кўз ёш бўлиб,

Жамуна лим

бўлиб қон.

Бори бутун бардош бўлиб

Нажот кутар

Ҳиндистон.

* * *

Ҳар печаким зўр истеъдод

Тошқин илҳом,

У нега,

Халқинг ётса

чекиб фарёд,

Ярамсанг кунига.

(29)

Шоир эсанг,
Шоир бўлиб
Нега келдинг ҳаётга,
Элинг ётса
                    дардга тўлиб,
Келолмасанг нажотга.
Не шоирсан,
Ташбеҳларинг
Борми асли кераги,
Бўлмаса эл гами —
                    дардинг,
Юрагинг —
                    эл юраги.
Назрул Ислом
Хицд халқининг
Зардобини ютарди.
Назрул Ислом
Ўз қалбини
Байроқ қилиб кўтарди.
Юрагида
                    то сўнгги дам
Исён ўти сўнмади.
Ҳақсизликка кўнди олам,
Аммо

(30)

шоир
кўнмади.
Кўргилик бу,
деди ҳинду,
Тақдир,
деди мусулмон.
Лекин
Зўрлар зулмига у
Тап бермади ҳеч қачон.
Ўзни ўтга отди аниқ,
Жони борки,
курашди.
Умри унинг
Мангу ёниқ
Қўшиқларга туташди.

Исён қўшиғи

«Сўйла, инсон,
Сўйла қаддинг
Кўтариб баланд.
Юксакликда сенинг қадринг
Ҳимолай монанд.

Сўйла,
 Сенинг пойингдадир
 Бу улуғ замин.
 Сўйла, отиб золим аср
 Дарду аламин
 Сен ўтмишни сургувчи
 Кучли бўронсан,
 Осмонларга от сургувчи
 Соҳибқиронсан.

Сен чақмоқсан,
 Қаро зулмат
 Багрини ёққан.
 Сен Индра,
 Кўкда исмат
 Чироғин ёққан.
 Сен Шивасан, копнотни
 Барбод қилгувчи.
 Сен Гаугасан, бу ҳаётни
 Обод қилгувчи.
 Сен — Дурганинг тош юраги,
 Шафқат билмайсан.
 Сен — Кришна қулидаги
 Куйлаган найсан.

Измнингдадир чексиз фазо,
Замину замон.
Бу оламга эга танҳо
Ўзингсан, инсон!
Тангриларни осмон қадар
Кўтарган ҳам сен.
Сажда қилган,
Яна исёп
Кўтарган ҳам сен.
Ҳам шафқат,
Ҳам беозорлик
Яшар қонингда.
Ҳам фидойий исёнкорлик
Ёнар жонингда.
Сўйла, инсон,
Сўйла қаддинг кўтариб балаид.
Юксакликда сенинг қадринг
Ҳимолай монанд.
Қуллик сенга кўп малолдир,
Аммо не учун
Бошинг эгик,
Тилинг лолдир,
Қоматинг забун?
Тангриларга бўйсунмаган,

Бермаган бардош,
 Бандасига бугун пега
 Эгадирсап бош?
 Сабабкорми ёлғиз тақдир
 Ҳолингга санинг?
 Биласанми дўстинг кимдир,
 Кимдир душманинг?
 Асрий ғафлат етар энди,
 Эй, мазлум инсон!
 Уйғонмоқнинг вақти келди,
 Кўтаргил исён!
 Бош кўтаргил,
 Минг йил тўккан
 Кўз дуриг ҳаққи.
 Қўзғал,
 Асрий қуллик буккан
 Гуруринг ҳаққи.
 Қўзғал,
 Буюк Тожмаҳалнинг
 Шукуҳи учун.
 Қўзғал,
 Улуғ боболарнинг
 Нок руҳи учун.
 Эрк бонгин ур,

(34)

Сен иштиқом —
Таблиш баланд чал.
Тугилгансан озод,
  мудом
Озод бўлиб қол.

* * *

Назрул шеър
  мушоира —
Минбаридап янгради.
Ким деди:
Бу шеърмас сира,
Ким
  дилидан англади.
Юрт оғзида бу шеър баҳси,
Эл тилида баҳоси:
«Қани шеърда гуллар рақси?
Қани булбул навоси?»
«Бу шеър
  шарққа хосдир паҳот?
На ишқий,
На риндона...
Буйдай ашъор Саъдийга ёт,

Ҳофиз учун бегопа».
«Қоида бор,
Бузмоқ абас,
Исён эса гуноҳдир.
Ким шарият йўлин тутмас,
Эл биларки,

гумроҳдир».

«Ул кун Будда:
Мард агар сен
Дардни ичга ют, деган.
Ул юзингга урсалар, сен
Бул юзингни тут, деган».
«У дунёда бахтинг таъмин,
Бу дунёда чексанг ғам.
Шундай дея берган таълим
Ул...

алайҳи вассаллам».

Маломатга қолди энди
Шоир битиб ҳақ дoston.
Ҳинду уни

«жобон» деди,

«Қофир» деди

мусулмон.

«Бу исёни,

бу нифоқни
Чиқармоқ не зоҳирга.
Сиясат-ла ўйнашмоқни
Ким қўйибди
шоирга».

«У ҳали ёш,
Ҳали гўдак,
Зарра парво этмайди.
Эс-ҳуши йўқ ҳайиққудак,
Жон қадрига етмайди».

«Ҳа, зулм бор,
Ҳақсизлик бор,
Барчага бу аёпдир,
Аммо

буни зинҳор-зинҳор
Айтиб бўлмас замондир».

«Ҳамма билар,
Нисон эркин —
Яшаши шарт пойндор.
Биз ҳам айтсак бўлар

лекин

Уйда бола-чақа бор...»

(37)

*Фидойлик тўғрисида
ривоят*

Қадим замон,

Аёл дини

Фидойлик,

деганлар.

Эри ўлса,

хотинини

Кўшиб кўмар эканлар.

(38)

Ўтиб

неча авлод умри,

Ўтиб

чексиз кўп замон,

Ҳеч бир давр

Бу удумни

Қилолмади қатағон.

Даҳшат эди бу чинакам,

Билар эди

одамлар.

Лек

одатга қарши

не ҳам

Қилар эди одамлар?

Ҳам ота,

Ҳам опаизор

Гўрга кириб баробар,

Қола берди

чирқираб зор

Бола-чақа

Дарбадар.

Асли

ўша замонда ҳам

Донишмандлар бор эди.

Лекин

улар ичра

мард кам,

Кўп —

аҳтиёткор эди.

Бош кўтармас эрлар,

Исён —

Аёллар ҳам қилмасди.

(Чунки улар эри қачон

Ўлишини билмасди.)

Ўтиб кетди

Минг йил фурсат,

Қарши қудрат йўқ эди.

Кимда шафқат,

Кимда ҳиммат,

Кимда журъат

йўқ эди.

Бир кун

Жангга кета туриб

Бош кўтарди

бир ўғлоп.

От бошини шартта буриб

Елди тикка

Шоҳ томон.

Деди:

«Эй, шоҳ!

Олдимда бор

Ё ҳаёту, ё ўлим.

Қолаётир рафиқам зор,

Кизалоғим ва ўғлим.

Агар мен бу жангда ўлсам

Содиқ қолиб удумга,

Фарзандларим онасин ҳам

Ҳукм этарсан ўлимга.

Мен-ку,

улар эрки дея

Жангга кетаётирман.

Фарзандларим меҳри дея

Фидоийман,

ботирман.

Ўлсам,

Улар онадан ҳам

Етим қолса баногоҳ,

Тор-мор бўлсин бутун олам!

Бу не ваҳшат!

Эшит, шоҳ!

Бокийси йўқ

ҳеч одамнинг,

(41)

Биз кетармиз тамомий.

Аmmo аёл —

Бу оламнинг

Келажаги,

давоми.

Шу-чун,

ўлсам куним битиб,

Васиятим шу бўлсин:

Ёрим эмас,

Ҳамроҳ этиб

Жанг қуролим кўмилсин».

Бу сўз

Мисли очиқ кунда

Бўлди момогулдирак.

Келтирдилар

Болта...

Кунда...

Бас,

Тафсилот не керак...

Бечоранинг очиқ қолган

Кўзларини юмдилар.

Мозорига

Ўзи билан

Қиличини кўмдилар.

Бўлсин дея тавқи лаънат,
 Авлодларга таълимот
 Қабри узра
 Ёзилар хат:
 «Бунда стар

манфур зот!

Кўринг

бу кас ҳолатини,

Ётар

мисли

хору хас.

Боболарнинг одатини

У билмади муқаддас.

Ҳис қилмади

У юракдан —

Аёл учун дунёда

Эри билан кўмилмакдап

Саодат йўқ зиёда!»

Қурбон бўлди

Битта юрак,

Қолди тавқи лаънатга.

Шундан аёл

Ўлса эркак

Қўйилмади лаҳадга.

(43)

Кел, эй кунглим,
Инсон асло
Яралмаган сабрга.
Сигннайлик
                    ўша танҳо
Таҳқирланган қабрга.
Ҳақ учун
Бош тутган тикка
Мардлар руҳи
                    ёр бўлсин.
Бу дунёда
                    ноҳақликка
Кўнмаганлар бор бўлсин,
Зўрлик кўрсаиғ,
Қилма тоқат,
Ҳар бошда бир ўлим бор.
Фидойилар умри фақат
Бу дунёда
                    пойидор!

(45)

Иккинчи фасл

Ғалаён

Калькутта, 1926 йил

Калькуттани

Қучди ғулу,

Бош кўтарди

оломон.

Қутлуғ жанг,

деб

турди ҳинду.

Газот,
деди
мусулмон.
Бараҳманлар
довул қоқди,
Фатво берди
Имомлар.
Кўча тўлиб
қоплар оқди
Тўқнашганда имонлар.
Фарзандидан она айру,
Отасидан —
қиз, ўғлон.
Будда ҳаққи,
Бас,
дер ҳинду,
Алқасос, дер
мусулмон.
Ҳинду иши таҳқир бўлди,
Муслим иши —
таҳдидлар.
Бутхоналар вайрон бўлди,
Яксон бўлди
Масжидлар.

(47)

Рикшами бу,
соҳибми бу,

Гадоми ё
зодагон —

Фарқсиз,

Фақат —

Бир ён ҳинду,

Бир ён эса —

муслмон.

Сиртга чиқди

Асрлик кии

Ва минг йиллик

кудурат.

Икки жондош эл аро дии

Яна солди

адоват.

Аслида-ку

Ҳаёт оғу,

Турмуш ўзи —

зимистон.

Айбдор эмас

бунга ҳинду,

Гуноҳкормас муслмон.

Аслида-ку...

(48)

Безтироб
Хўплаб қора қаҳвани,
Деразадан
оқ тап жаноб

Кузатар можаронп.

У кўп хурсанд,

Лабда кулгу,

Кўзи чақнар

комирон.

Мусулмонни сўқар ҳинду,

Ҳиндни эса

мусулмон.

Жаноб шодон,

Ушалмоқда

Ниятнинг энг улуғи.

Ҳосил бўлди шу тупроқда

Эккан нифоқ уруғи.

Бўлмасин деб

қилар орзу

Бу низога ҳеч поён.

Майли,

Кўпроқ ўлсин ҳинду,

Кўп қирилсин

мусулмон.

Назрул
Жоҳил оломонга
Қарадию
                    оҳ чекиб —
Ўзпи отди тик
                                    майдонга
Еқасини чок этиб.
Фарёд қилди:
«Не ваҳшат бу,
Бас, халойиқ!
Аломон!
Қотилликни тўхтат,
                                    ҳинду,
Ғазотпи қўй,
                                    мусулмон!
Ҳинд, мусулмон —
Биродармиз,
Фарзанд Одам Атога!
Ҳақ олдида
                                    баробармиз,
Айтинг,
Не бор низога!

Хунрезлик кил демагап-ку,
 На ведаю
 На қуръон!
 Тиг уради
    нега ҳиду,
 Бош кесади
    мусулмон?
 Фарқ —
    ким меҳроб,
    кимса бутга
 Сигиниб бош қўядир.
 Шу фарқ учун
 Ёқиб ўтга
 Эл бир-бири сўядир.
 Бас, адоват!
 Бас, энди кин,
 Жангни қўйинг,
    одамлар!
 Сизнинг асли ёвингиз ким —
 Билиб қўйинг,
 Одамлар!
 Улар
 Узоқ юртдан келиб,
 Ерга букиб шонимиз,

Бизни бизга
Душман қилиб
Сўрмоқдалар
қонимиз.

Босқинчининг
Қадимданоқ —
Фалсафаси аёндыр.
Эл ичида
бўлса пифоқ,
Демак,
золим омондыр.

Улар
Мазлум ватанида
Бўлмасин дер
собитлар.

Жаҳолатнинг гулханида
Исинади
зобитлар.

Элдап омад кетса,
дастлаб

Ҳамжихатлик йўқолгай,
Бундай элни,
Сиртмоқ ташлаб
Ҳар босқинчи йиқолгай.

Бу адоват
Наҳот мангу?
Наҳот битмас
бу қирон?
Дўст бўлолмас
Наҳот,
ҳинду —
Жигарига
мусулмон?
Сен ҳиндмисан,
Муслимми ё,
Бирлик чоги
бу чоқдир.
Босқинчини
энг аввало
Ҳинд баҳрига улоқтир.
Сўнг ушалгай
Барча орзу,
Яшар озод,
тинч,
омон.
Ватанида эга ҳинду,
Юртида бек —
мусулмон».

Назрул айтган сўзларин мен
Ундоқ баён қилмадим.
Ушал ёниқ
  нафасга тенг
Сўзлар топа билмадим.
Таржима не?
Асл шеърининг
Маъносию
  ғояси.
Аммо ул ўт,
  ул сеҳрининг
Фақатгина сояси.
Назрул шеъри
Банголага
Қанот ёзди ногихон.
Алангали
  бу нолага
Қулоқ тутди
Ҳиндистон.
Кекса Токур
  шукр айтди шод,
Оқ соқолин силади.

Бўлсин халқинг
Сенга қалқон бўлгудек.
Шоир бўлсанг,
Сени элинг
Қалби билан тингласа.
Ёд олмаса ҳамки шеъринг
Фидолингнинг
англаса.

Шоир бўлсанг,
Юртда яша
Меники деб айтгулик.
Жаннат юртдан кечиб ўша
Харобага қайтгулик.
Шоир бўлсанг,
Қаламингни
Пайза қилиб тутолсанг.
Юракдаги аламингни
Оқ қоғозга
тўколсанг.

Шоир бўлсанг,
Қалб чироғинг
Ёниб турса то абад.
Бу дунёдан
кетар чоғинг

Йиглаб қолса шеърият.
 Ўз бағрига олса қучиб
 Сени она маконинг...
 Гар шу бахтлар бўлса насиб
 Йўқ дунёда армонинг.

* * *

Назрул Ислом бўлди маҳбус,
 Тунда уйдан олдилар.
 Эл кўзидан узоқ, махсус
 Бир хонага солдилар.
 Иши қизиқ бу жаҳоннинг
 Ҳакамлар ҳукм этдилар:
 Шоирни ул ғалаёппинг
 Сабабкори, дедилар.
 Айбномани тингланг, ҳатто —
 Фарёд қилар тошлар ҳам,
 «Ҳинду билан
                                 муслим аро
 Қутқу солган шул одам!»
 Олис юртдан келган биров
 Айб қўйди беандиша:
 «Назрул Ислом —

(57)

Халқига ёв,
Нифоқ истар ҳамиша».
Бу дунёда
Бор қабоҳат,
Бу дунёда
бор ёлғон.
Аммо бундай
ошкор тухмат
Бўлмаганиди ҳеч қачон.
Назрул Ислом
поми охир
Минг балога тақалди.
Эл учун
Жон тиккан шоир
Эл душмани
аталди.
Ҳукм ўқилди:
Бош эгиб у
Аста борар ҳибс томон.
Ажаб!
Соқчи —
бир ён ҳинду
Бир ён эса
мусулмон.

Уни туртар
  мусулмон ҳам,
Силтайди ҳинд ҳаволдор.
— Қирпичоқда
  ўлди акам,
Сенда экан айб,
  мурдор!
— Кўп азоблар чекди ҳинду,
Кўп қон тўкти
  мусулмон.
Сен кабилар йўқолса-ку,
Яшар эдик
Тинч, омон...
Аста
  қадам ташлар
  Назрул,
Ўйларидан огоҳ йўқ.
Соқчилардан
  ранжимас ул,
Жаҳолатда гуноҳ йўқ.

(60)

Гнѐҳ териб
Кезиб тоғу биёбон,
Одамларга шифо бериб
Яшар экан
Шодумон.
Унга

минг бир мушкул дарднинг
Аён бўлиб давоси,
Бора-бора
Одамларнинг
Ортаберди ихлоси.
Табобатга
Қалбан,

руҳан
Фидо қилиб ўзипи,
Хатто бир кун
Наштар билан
Очмиш

кўрнинг кўзини.
Ривож топмиш
Соҳиб ҳикмат,
Дониш,
меҳнат мададкор.
Аммо

Қайда бўлса шуҳрат
 Ёнбошида
 Ҳасад бор.
 Дуохонлар,
                                 парихоплар,
 Ўқувчилар чилёсин...
 Хуллас,
 Юртда бор подонлар
 Бошладилар иғвосин.
 Тинмай
 Кечаю кундузи
 Топиб Наби сўзидан
 Дедилар:
 «Дард берган

Ўзи!

Давоси ҳам
 Ўзидан!
 Бандасига бермак дору
 Яратганга исбндир.
 Демак,
 Ҳаким иши макру
 Унишг ўзи
 Шайтондир».
 Бу сўзларни

(62)

чиң, деб билди

Подон,

жоҳил оломон.

Дошшимадди сазо қилди,

Калтаклади

Беомон.

Чўғ темирда

Кўксин доғлаб,

Дорга осмоқ бўлдилар.

Сўнг

Бўйнига харсанг боглаб

Сувга босмоқ бўлдилар.

Кейин

Сувни,

арқонни ҳам

Ҳайф билдилар

«шайтонга».

«Ёқинг,— деди

Энг бош ҳакам.—

Олиб чиқиб майдонга!»

Кенг майдонга

Кўмиб устун,

Богладилар ҳакимни.

Сўнг

темирни ўтга қўйиб,
Доғладилар ҳакимни.

Буюрдилар:

«Ёқинг шитоб

Азозилнинг ошнасн.

Керак бўлса

Кимга савоб,

Чўн келтириб ташласн».

Савоб учун

Биров ўтин,

Биров ташлар дона хас.

Ҳаким

Бошини баланд тутиб

Жоҳил элга қарамас.

Бир пайт

Гулхан сари бир чол

Аста кела бошлади.

Кучоғида

Бир боғ поҳол.

Ғарам узра ташлади.

Деди:

«Асли туғилгандан

Басир эдим мен ўзим.

Сен

жодунинг тиғи билан
Очиб қўйдинг
кўр кўзим.

Тангри билиб
Яратган кўр,
Даво қилдинг не учун?
Сўроқда мен —
манглайн шўр —

Пима дсйман
Маҳшар кун?
Ҳақ йўлидан озган одам,
Кўзим очиб
не бердинг?

Мени бир йўл
У дунё
ҳам —

Бу дунёдан айирдинг.
Кўрлигимда
Бу оламни
Тасаввурда кўрардим.
Дунёдаги бор одамни
Мушфиқ билиб юрардим.
Шафқат ила

Ким пону
                  ким
Чақа ташлаб кетарди.
Мен ҳам
                  шуига кўнган эдим,
Менга шу ҳам
                  етарди.
Қорним тўйса —
                  саодатим
Йўқ туман хил тилаклар.
Ҳамсуҳбатим,
Ҳам улфатим
Ўажжи ширин гўдаклар..
Ўйлар эдим:
Дуниёда бор
Мусаффолик,
                  соддалик
Кўзим очиб
Кўрдим илк бор
Бераҳмлик,
Сохталик.
Ўғрилигу фаҳшни кўриб
Ўим юаркан одамлар.
Ўз дўстига

(66)

Кулиб туриб,
Тиг ураркан одамлар.
Бир ёнда айш
Кўкка чирмаш,
Бир ёнда,

боқ,

оҳу воҳ...

Букуш менинг
кўнглимда ғаш,
Имонимда —
инштибоҳ.

Дердим:
Юртни бир бор кўрсам.
Кўрдим.
Орзум тўқ энди.
Йўлда ётган
кўрчалик ҳам

Эътиборим йўқ энди.
Бу дунёдан
Тўйдим охир,
Адо бўлсам майлига.
Ё қайтадан,
Ўша басир,
Гадо бўлсам майлига!»

Бу сўзларни
 Эшитди-ю,
 Фарёд қилди допишманд.
 «Ёқинг,—
                   дея сўради у,—
 Олов бўлсин сарбаланд,
 Тезроқ кетай
 Бу дунёдан,
 Ҳеч тоқатим қолмади.
 Мендан
                   шифо олди
   одам,
 Олам —
                   шифо олмади.
 Хурофотнинг захри теккан
 Нодон,
                   жоҳил,
   гумроҳлар —
 Давосига ожиз экан
 Мен кашф этган гиёҳлар.
 Кўр кўзларга
 Меҳргийёдек
 Нур бахш этди
   наштарим.

(68)

Қалблар кўзин
очмоққа
лек

Қамлик килди
Ҳунарим.
Одамларга
мен
яхшилик —

Қилмоқ бўлдим,
Нетайин,
Манглайда
шу экан
битик,

Ёқинг,
Куйиб кетайин!»
Ўт қўйдилар.
Ёнди гулхан.
Қаро бўлди
самовот.

Жаҳолатнинг
ҳукми билан
Қурбон бўлди
Буюк зот.
Гулхан ёнди

(69)

Кўкка ўрлаб.
Чўғи ҳар ёп
сочилди.

Шу оловдан,
Элнинг,
ажаб,
Ақл кўзи
очилди.

Ўқиндилар,
Аза тутиб
Йиғладилар,
куйдилар.

Донишмандга
Йиллар ўтиб
Олтин ҳайкал
қўйдилар.

Э, воҳ,
Олим кўзи билан
Кўрсайди бу
ҳурматни...

Аmmo
Ҳаким ўзи билан
Олиб кетди
ҳикматни.

(70)

Қўй, эй кўнглим,

Сен ул замон

Даҳшатин

кам ўйлагин.

Сенга насиб бўлган даврон

Созин олиб

Куйлагин.

Шукроналик

майин ичиб

Янраб қолгин

бир нафас.

Бу оламдан

Бир кун кечиб

Кетгувчи бир

биз эмас.

Кел, эй кўнглим,

Кел, муҳаббат,

Шеър завқига

қонайлик.

Ўтда ёниш бўлса,

фақат —

Шеър ўтида

ёнайлик.

Фақат

(71)

Бизга ғаму кадар,
Қайғу ҳасрат
ёт бўлсин.

То
биз учун
жон берганлар --
Руҳи мангу
шод бўлсин.

Учинчи фасл

Тутқунликда

«Онажоним,
Менга бу кун
Селдан ўзга дилхоҳ йўқ.
Зиндондаман,
Билмам, печун,
Менда зарра гуноҳ йўқ.
Гуноҳкорман

(74)

на оллоҳим,
Па виждоним олдида.
Фақатгина...
Бир гуноҳим
Онажоним олдида.
Кечир, онам!
Кўзингда ғам,
Азоб бўлдим жонингда.
Бу кун байрам,
Мен бу кун ҳам
Бўлолмадим ёпингда.
Одамлардек
Беозор, тек
Яшаб юрсам нетарди.
Менга толе,
сенга тинчлик
Балки пасиб этарди.
Булбулларга,
гулларга маст
Ёзсам фақат ғазаллар
Балки мени,
миршаблармас,
Изларди ёш гўзаллар.
Менга ҳам ёр сокинлигу

Сенинг ҳам йўқ бу дардинг.
Мен — уйлик,
Сен — келинлигу
Набиралик бўлардинг.
Оҳ, у йўл берк,
Менда йўқ эрк,
Тирик умрим — афтода.
Не қилайки,
Одамлардек
Яшолмадим дунёда.
Лек кўнглимда полиш эмас,
Алланечук дилшодлик.
Гарчи жисмим
Банди қафас,
Руҳимда бор озодлик.
Туғилишдан қул эмасман,
Қуллик ёт бу жонимга.
Эрк истаги
Сутинг билан
Қирмиш менинг қонимга.
Мени оташ,
                                гирдобларга
Отган ўшал истагим.
Онажоним,

(76)

Азобларга
Қўйди сени юрагим.
Мени кечир,
Фақат сендан
Бу кун узр сўрайман.
Узр сўраб умид билан
Хаёлимни ўрайман.
Рози бўлгин
Гар ўғлонинг
Юрак қўрин асролса.
Бир кун
она Ҳиндистоннинг
Хизматига яролса».

* * *

Вақт кам бўлса
Ундан одам
Улгурганча олади.
Кўп бўлса, не қиларин ҳам
Билолмасдан қолади.
Назрул қайноқ иш қўйида
Кун ўтганин билмасди.
Нақ бир олам юк бўйнида

(77)

Кеча-кундуз тинмасди.
Бўш вақт бермас жариди ҳам,
Ноширликнинг иши кўп.
Уйда,
                  элдан нарида ҳам
Тинч йўқ,
Йўқлар киши кўп.
Бир томонда битилмаган
Достонлари беҳисоб.
Бир ён
Кўриб етолмаган
Ётар минг-минг жилд китоб...
Шеър устида ўлтирмоққа
Тапҳо бедор кеча бор.
У худодан
Ўй сурмоққа
Вақт сўрарди неча бор.
Мана ўфурат!
Бунда на ғам,
На дунёнинг ташвиши,
На нозир,
                  на айғоқчи ҳам,
На хайрихоҳ бир киши.
Мана ўфурат

(78)

Хаёл учун.

Ўй сур,

кўкка ҳаволан.

Керак бўлса умринг бутун

Қайта яша хаёлан.

Аммо

хаёл, ўйдан не наф,

Қўлда қалам бўлмаса.

Юрак очмоқ учун сўйлаб,

Дилдош одам бўлмаса.

Қалам надир,

Бўлса аён

Кетмаслиги бекорга,

Бармогидаи чиқариб қон

Ёзар эди деворга.

Умид бўлса

Бир кимсанинг

Келишидан садога

Дилдош надир,

У дил сасин

Етказарди самога.

Аммо бенаф.

Кўз олдида

Фақатгина тош девор.

(79)

Хаёл эса...
                    хаёлида
Поёнсиз бир бўшлиқ бор.

* * *

Назрул Ислом
Тор зиндоннинг
Туйнугидан қарайди.
Кўриб зангор
                    соф осмоннинг —
Бир парчасин,
Яйрайди.
Унда
Эркин қанот қоқиб
Қушлар учиб юрибди.
Бунда
Шоир кўкка боқиб
Ҳавас қилиб турибди.
Қушлар билан учай деса
Қани унинг
                    қапоти?
Бир оламдир
Орзу эса...

Ётармикин ҳаёти?
 Назрул Ислом
 Тор зиндоннинг
 Туйнугидан қарайди.
 У ғалакдан
 Ҳиндистоннинг
 Толеини сўрайди.
 «Майлига,
 Мен тутқуи бўлсам.
 Сен озод бўл,
 Онажон!
 Минг қийноқда
 Майли ўлсам,
 Юртим,
           бор бўл,
 Бўл омон.
 Умрим етса,
 Меҳринг таянч,
 Сени яйраб куйларман.
 Бу кун эса,
 Мушкул,
           аянч
 Қисматингни ўйларман.
 Нега минг йил

Манглай теринг
Тўкиб ерга,
қолдинг оч.

Сен оламга
Ипак бериб,
Ўзинг ўтдинг
ялапгоч.

Бебаҳо —
фил суякларинг,
Баҳринг аро —
тўла дур.

Ғаввос қилиб гўдакларинг,
Келгиндилар
оладир.

Юртим,
Битмас матопатинг,
Сен —
мужассам бардошсан.

Фил сингари
Зўр қудратинг,
Фил сингари
Юввошсан.
Она ўлкам,
Бир кун сени

Озод кўргим келади.
 Истибдоднинг занжирини
 Барбод кўргим келади.
 Кўтарарсан
 Сен ҳам қаддинг,
 Йўл оларсан
                                 эрк сари.
 Ҳимолайнинг ортидаги
 Озод ватан сингари».

Назрул Ислом
 Зиндонда банд,
 У зах ерни қучарди.
 Шеъри эса қушлар билан
 Осмонларда учарди.
 Кенгликлардан ошар эди
 Қалб шукуҳи шоирнинг.
 Эл дилида
 Яшар эди
 Исён руҳи шоирнинг.
 Ўз умрини қилганди у
 Шеъри билан жовидон.
 Ўқир эди
 Уни ҳинду,
 Едлар эди

Муслмон.
 Шоир банди,
 Шеъри бироқ
 Учар эди бетўсиқ.
 Ҳимолайдан ошиб
 Узоқ —
 Кетган эди бу қўшиқ.
 Дунё бўйлаб
 Довруқ солди
 Назрул Ислом эрк саси...

Ҳиндистонда эсиб қолди
 Озодликнинг нафаси.

* * *

Қийнадилар уни
 Узоқ —
 Юртдан келган жаноблар.
 Синдирмади аммо кийноқ,
 Буколмади азоблар.
 Умид унга сабот берди,
 Ишонч берди
 Матонат.

Юрагига қаһот берди
 Она юртга
 Муҳаббат.

Бу кунлар ҳам ўтиб кетар,
 Хаёт олдда...
 Ҳали ёш...
 Баъзан
 Хаёл суриб кетар
 Тош деворга қўйиб бош.
 Ёш кўнглига қилар таъсир
 Фалакнинг каж хислати.
 Кўз олдида ўтар бир-бир
 Шоирларнинг қисмати.
 Бобокалон Рудакий дер:
 «Қулоқ солгин сўзимга.
 Адолат деб битдим у шеър
 Нил тортдилар
 Кўзимга».
 Тилга кирар Фирдавсий ҳам:
 «Лаънат,— дейди,— тақдирга.
 Рустам, Золини таниб олам
 Ўзим қолдим
 Таҳқирга...»

Навойй дер:

«Зулмаг аро

Кўп изладим йўлимни.

Мен ўзимни қилдим адо,

Енголмадим зулмни».

Ўхшар Назрул фарёдига

Барчасининг нидоси.

Охир

Шоир кўз олдига

Келар Бобир сиймоси.

Дейди:

— Тингла огоҳ бўлиб,

Гар сен бўлсанг тутқунда,

Мен бир юртга подшоҳ бўлиб,

Умрим ўтди қувғинда.

Ўн иккимда

Тахтга миндим,

Ёш очилди кўзларим.

Қондошларга ёв кўршидим,

Мени сотди дўстларим.

Нажот истаб

Мен ҳар нафас

Қуюн каби елгапман.

Юртингга мен

Шоҳ бўлибмас,
 Паноҳ излаб келганман.
 «Толёъ йўқи жонима балолиғ бўлди,
 Не ишники айладим хатолиғ бўлди.
 Ўз юртни қўйиб ҳинд сори
юзландим,
 Ё раб, нетайин не юз қаролиғ бўлди».

Шоир бўлиб,
 Эл ичида
 Руҳим ўсди шонимдан.
 Шоҳ бўлиб,
 Ёв қиличида
 Доғлар қолди қонимдан.
 Мен шоҳ бўлиб,
 Алам билан
 Кўрдим жангу
сурони.

Шоир бўлиб
 Қалам билан
 Олдим ярим жаҳонни.

Келтирди кўп бало, ситам
 Тирикликда тахту тож.
 Ярим минг йил сўнгида ҳам

Ёғар менга
Таъна-тош.
Еш Назрулга қилар таъсир
Фалакнинг

каж хислати.

Кўз олдидан
ўтар бир-бир

Шоирларнинг
қисмати:

Пушкин шеъри
Қилди фарёд,
Ўққа тутди
ўт қалбни.

Лермонтовни отган жаллод
Дорга осди
Машрабни.

Шоирларнинг —

Эркдир дини,
Эрка

сажда қилдилар.

Эрк куйчиси

Насимийни

Товонидан шилдилар...

Назрул Ислом

(88)

Сураp хаёл,
Уйи
    адо бўлмайди.
Дер:
Шоирда
    бор бир иқбол,
Яъни,
    шоир
    ўлмайди.

*Шоҳи Жаҳон ва Авранг-
зеб ҳақида ривоят*

Подшо одил бўлмас, деган
Ҳақиқат бор —
Уйлайлик.
Келинг,

шоҳлар золим экан
Бизлар одил бўлайлик.
Тождорлардан безди дунё

Кўрабериб золимлар.
Шоҳлар аро
Бўлган аммо
Шоирлару олимлар.
Тарих кўп йил таҳқир битар
Чингиз каби жобирга.
Аммо
        мангу таъзим этар
Улуғбекка,
Бобирга.
Хуллас...
Тахмин, Мирзо Бедил
Тириклиги вақтида
Шоҳи Жаҳон ўттиз бир йил
Ўлтирди Ҳинд тахтида.
Неки қилди
Ҳақ деб билди,
Билди шуни адолат.
Кимларгадир зулм қилди
Кимларгадир —
        саховат.
Ўз даврида
        даврон сурди,
Ёдласин деб аерлар —

(91)

Неча-неча шаҳар қурди.

Шаҳар ичра —

Қасрлар...

Май ҳам ичди,

Айш ҳам қилди,

Ғуссасини ўлдирди.

Хазинани зару

дили

Шодлик билан тўлдирди.

Шоҳи Жаҳон

жасур,

доно,

Кўп ҳикматга ёр эди.

Шоҳнинг аммо

Бир бедаво

Огир дарди бор эди.

Ҳар комирон одамнинг ҳам

Бўлганидек бир ками

Шоҳ кўнглига

Гоҳ чўкиб гам,

Қаро эди олами.

Бу гам на мулк,

на дарди шон,

На фарзанд,

(92)

на ишқ доғи.

Номсиз ғамки,

келар осон.

Қийин эди кетмоғи.

Бундай чоғлар ором берур

На сайру, на саёҳат.

Кўзларидан қочарди нур,

Юрагидаи ҳаловат.

Зардоб ютиб ғуссасидаи

Па суҳбат,

на май талаб —

Улуғ подшо ғўшасидан

Чиқмас эди ҳафталаб.

Кўз ёш ювар юзларини,

Кўнгли тўла таҳлика...

Шунда

унинг сўзларини

Тинглар эди

малика.

Айтар эди шоҳ ўз дардин

Мумтоз Маҳал хонимга:

«Тўйдим тож-тахт,

Мулк — баридан,

Бари тегди жонимга.

Лекин шоҳнинг
Қай гуноҳи,
Қай зулмига интиқом —
Бир тонг
                    кўкка чиқди оҳи,
Қўлдан тушиб синди жом.
Воҳ,
                    ҳеч кимга
                                    йўқдир омон,
Йўқдир омон
                                    ажалдан.
Жудо бўлди Шоҳи Жаҳон —
Қалби Мумтоз Маҳалдан.
Девонага айланди шоҳ,
Дардин элга сўзлади.
Мажруҳ қушдек
Тўлғанди гоҳ,
Гоҳ бўтадек
                                    бўзлади...

* * *

Қушлар ўтиб
Шоҳи Жаҳон,

Телгисиз ҳажр азобида
Қурмоқ учун берди фармош
Маликага обида.

Деди:

«Тикланг, шундай сарой,
Зарни қилманг ҳеч ҳисоб.
Ҳавас қилсин кечалар ой
Қундузлари — офтоб.
Ер юзида ушинг асло
Баробари бўлмасин.
Мумтоз Маҳал номи дунё
Тургунича ўлмасин».

Инга тушди

Сонсиз асир,

Меъмор,

наққош,

сангтарош,

Занжи қуллар оғоч ташир,

Филлар ташир харсангтош.

Ўнгирма йил

Ўнгирма минг

Ҳои жабридаи бир амал —

Мўъжизаси бу оламнинг

Бино бўлди
Тожмаҳал.

* * *

Йигирма йил...
Вақт-бешафқат.
Кўпини кўриб дунёда
Шоҳ қариди,
Лек алпқомат
Йигит бўлди шаҳзода.
Тилак қилди
Шоҳи Жаҳон:
«Ўғлим фақат шод бўлсин.
Мендаги бул дарди ҳижрон
Ҳасратларга ёт бўлсин».
Ошно қилди
                    ўйин, кулгу
Овга, чолгу,
                    санъатга.
Хаёлотни қилди мамну,
Ўргатди шавқ,
                    гайратга.
Ёвқур,

жасур,
                                 ҳар бир ишга
 Қодир килиб ўстирди.
 Тиғ уришга,
                                 ўқ отишга
 Моҳир қилиб ўстирди...
 Фан бобида
 Имло ила
 Шариатдан берди дарс.
 Нутқ санъати,
                                 ҳарбий ҳийла,
 Сиёсатдан берди дарс.
 Лек, раҳмат, дсб
 Дарслар учун,
 Мана ҳарбий найранг, дсб,
 Отасига қарши бир кун
 Исён қилди Аврангзеб,
 Шоҳ қўлида қилич синди,
 Ниҳоя йўқ армонга.
 Ота ўғил тахтга минди,
 Ота тушди зиндонга.
 Деманг,
                                 булар ривоятдир —
 Хаёлотда етилган.

(99)

Бу шафқатсиз ҳақиқатдир,
Тарихларда битилган...
Вақт етиб
Минг олтмиш тўққиз
Йилнинг шаъбон ойига,
Чўқтирдилар отани тиз
Ўз фарзанди пойига.

Аврангзеб

Тақдир экан,
Не дей ўзга.
Фалак ҳукми адолат.

Шоҳи Жаҳон

Бас,
Ҳожат йўқ ортиқ сўзга,
Содир бўлди хиёнат.
Терс айланди гардуни дун,
Сўзла,
недир муродинг?
Ҳукм — сенинг ҳукминг бу кун,
Вожиб — сенинг проданг.

Авраиғзеб

Аламнигга ниҳоя йўқ,
Не тахтпараст одамсан.
Сен шоҳ,
Сенга ҳимоя йўқ,
Аммо нетай,
отамсан.

Ўйла ўзинг,
Гуноҳ кимда?
Кимдан олдим тарбият?
Сен уйғотдинг юрагимда
Тоғу тахтга муҳаббат.
Бу туйғуни бериб,
нега
Қаро қилдинг бахтингни?
Сўнг, қариб ҳам
Нечун менга
Бўшатмадинг тахтингни?
Ҳа, ҳа!
Инсон шоҳми гадо
Одам сутин ичгандир.
Тирикликда қайси подшо
Тоғу тахтдан кечгандир?

Шоҳи Жаҳон

Келар бир кун сенга ҳам гал,
Ёшсан,

вақт бор синовга.

Ўзингга ур тигни аввал,

Огримаса —

бировга.

Шуҳрат майи гоят ширин,

Сархуш қилар одамни.

Сен бу бахтга етдинг, лекин

Забун қилиб отангни.

Унутмаки,

Доҳил бўлдинг

Тождорликнинг шонига

Э, воҳ,

бўяб икки қўлинг

Икки оғанг қонига.

Бобир насли

тарихида

Бу энг қаро бир варақ.

Билки,

инсон тақдирида

«Алкасосул миналҳақ!»

Аврангзёб

Ўз қилмишин
Ҳар бир тождор
Адолат деб айтадир.
Билур ёлғиз парвардигор
Чин ҳақиқат қайдадир.
Мен — олломас,
Не билайин,
Лек қиличим кесган пайт.
Энди сени но қилайин,
Падаримсан,
Ўзинг айт.

Шоҳи Жаҳон

Ажаб,
мени падар дейсан,
Лек меҳр йўқ кўзингда.
Не қилай деб сўрма мендан,
Пхтиёринг ўзингда.
Лозим кўрсанг қай ажални,
Буюр —
Хоҳ кес,

хоҳи ос.

Илтимосим —

Тожмаҳални

Вайрон қилма,

шу холос.

Ўша менаи ёдгор танҳо,

Уйғоқ руҳим,

Юрагим.

Жонимни ол,

руҳим аммо

Хароб қилма.

Сўрагум...

Авраиғзёб

Ваҳшийликка бормас қўним,

Тожмаҳални бузмасман.

Сўрамагил менаи ўлим,

Ота бошин узмасман.

Падаркушлик шонин асло

Раво кўрмам ўзимга.

Сен яшарсан

Менаи ризо,

Ризо бўлсанг сўзимга.

Эрта мени подшо қилиб
Кўтарурлар,
                                келарсан,
Халқ олдида,
Ризоман деб
Меи дуо қиларсан.
Қариб қолдинг,
Тахт ғамин қўй,
Ором гаптин суриб ёт.
Хузуримда маслаҳатгўй
Бўлиб қолгин умрбод.

Шоҳи Жаҳон

«Маслаҳатгўй бўлиб қолгин
Хузуримда умрбод...»
Сен дунёга туғилган кун
Мен нақадар эдим шод.
Юрганингда атак-чечак,
Минганингда илк бор от,
Келин кўриб,
Сўнгра гўдак...
Мен пақадар эдим шод.
Ўша шодон дамлар нечун

Мен дунёдан ўтмадим.
Ё болангга тўй қилган кун
Сенга аза тутмадим.
Кўзларимга бутун дунё
Ҳеч оқармас тун бу кун.
Сулолангдан,
                    Бобир мирзо,
Омад кетган кун бу кун.
Э, воҳ,
Ота-фарзанд аро
Кўтарилди оқибат.
Бу — интиҳо!
Чин ингиҳо —
Етиб келди оқибат!

* * *

Тарих —
                    бир минг олтмиш тўққиз
Йилнинг шаъбон ойида,
Тож соҳибин
Қилдилар ҳибс
Ўзи суйган жойида.
Яъни аркли саройида —

Тўртинчи фасл

Шарналар

Инсоният
Минглаб қийноқ —
Ўйлаб топган
дунёда.
Бу қийноқлар ичра бироқ
Бириси
эиг зиёда.

(111)

Унга тоқат йўқ
   инсонда,
Йўқ ундан зўр
   дил доғи.
Бу изтироб —
Тор зиндонда
Танҳоликнинг қийпоғи.
Шоир қалбнинг
Дилдоши йўқ,
Қийналади
   ёш жони,
Қутулмоқнинг
   иложи йўқ,
Йўқ ўлмокнинг
   имкони.
Назрул
Хаёл суриб ётар
Шифтга боқиб
Узун кун.
Неча-неча тоғлар отар,
Неча-неча чўкар тун.
Гоҳ
Ажиб бир ҳолат бўлар.
Ҳайрон бўлар

(112)

Ўзига.

Алланечук
Оқ шарпалар
Кўринади

кўзига.

Улар келиб
Ҳар замонда:
«Етар!

Назрул!

Тур!— дейди.

Ўлтирма бу

зах зиндонда,

Бизлар билан юр»,— дейди.

«Йўқ, йўқ»,— дея

Тутқун шоир

Шарпаларини қувади.

Кўздан оққан

Аччиқ ёши

Юзларини ювади.

Шеър ўйлайди

Назрул Ислом,

Излаб жонга ҳаловат.

Ўйда шеър йўқ,

Дилда илҳом,

Рухда шавқи синаат.
Наҳот
Тамом бўлди шоир?
Наҳот битди саботи?
Наҳот
Қалбда тугади шеър
Тугамасдан ҳаёти?
Ахир унда
Қапча орзу,
Ишқ бор эди,
                                муддао!
Наҳот бари тамом?
Назрул
Қилди кўкка
Илтижо:
«Эй, холиқи олам,
Тилагимни қопдир,
Умримга бер барҳам,
Вужудимни ёндир.
Ҳолим бир сенга ҳам —
Бир менга аёндир,
Яратибсан одам
Одамликча қолдир.
Тугади ирода,

Йўқ ўзга дил розим,
Етганим маъвода
Бўлинсин овозим
Ким, авжи навода
Ушалсин бу созим,
Энг олий фазода
Тугасин парвозим.
Шоирга дунёда
Аслида шу лозим.

Эй, холиқи олам,
Тилагимни қондир,
Умримга бер барҳам,
Вужудимни ёндир.

На жонда ғайратим,
На кўзда ҳайратим,
На дилда алам бор,
На қўлда қалам бор.
На бошда фикратим,
На керак
Сийратим,
Эл учун адоман,
Тугадим тамоман.

(115)

Сигмай кенг жаҳонга,
Сигдим тор зиндонга.

Эй, холиқи олам,
Тилагимни қондир,
Умримга бер барҳам,
Вужудимни ёндир!»

Назрул Ислом
Қилган нидо
Етди

юксак осмонга.

Олий руҳлар
Уни раво
Кўрмадилар

зиндонга.

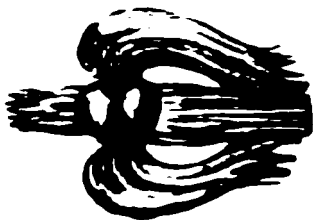
Шоир руҳин
Олиб мангу
Кўкка

парвоз этдилар.

Тор зиндонга
Фақат жону
Жисмин ташлаб кетдилар.

*Олий руҳлар тўғрисида
нақл*

Болаликда эшитганим
Талай-талай эртақдан —
Хаслимда бири маним,
Сира чиқмас юракдан.
Марҳумларнинг руҳи кўкда
Доим учиб юрармиш.
Биз уларни кўрмасак-да,

(118)

Улар бизни кўрармиш.
Биз хайрли ишлар қилсак,
Шодон бўлар эмишлар.
Мабодо,
Биз ёмон бўлсак
Полоп бўлар эмишлар.
Дўст, кариндош —
  уруғларнинг
Руҳи — оддий руҳ эмиш
Лек даҳолар,
Улуғларнинг
Руҳи — олий руҳ эмиш.
Ўз аршидан
Улар бизга
Бўлармишлар раҳнамо.
Кўп ишларни дилимизга
Солармишлар доимо.
Ўироқда
Дард ичра қолиб
Дўстимиз зор бўлса гар,
Дилимизга ғашлик солиб
Қилармишлар
Бохабар.
Бизни кундуз

Банд этса иш,
 Холи топиб уйқуни,
 Улар бизга эслатармиш
 Кетганларнинг руҳини.
 Шунинг-чун ҳам
 Дилимизни —
 Кўмармишлар ёгдуга.
 Қилармишлар онно бизни
 Меҳр деган туйғуга.
 Офат келса
 Бизга ногоҳ,
 Билгувчи ҳам улармиш.
 Фалокатдан бизни огоҳ
 Қилгувчи ҳам улармиш.
 Аммў
 Олий руҳлар фақат —
 Пок дилларга ёр эмиш.
 Қайда бўлса самимият —
 Ўша ерда бор эмиш.
 Улар яшар
 Биздан ўзга,
 Бенамоён ва бесас.
 Шарпалари ҳеч бир кўзга,
 Ҳеч қулоққа сезилмас.

Улар бизни
Кўриб турар
Буни сезмас нодонлар.
Улар билан суҳбат қурар
Фақат
Буюк инсонлар.
Улар борки — бизлар одам,
Ҳақиқат бор беомон.
Яхшилик ҳам,
Ёмонлик ҳам
Қайтар бир кун бегумон.
Биз мабодо,
                                қилсак гуноҳ,
Ҳар қанчаки хилватда,
Олий руҳлар
Бўлур огоҳ,
Жазо берур албатта.
Гарчи
Бидъат ётдир менга,
Даҳрийй фикрат эгадир.
Олий руҳлар борлигига
Ишонаман негадир.
Лаззат ширин,
Давлат ширин,

Ҳеч тўймаслар одамлар.
 Руҳлар борки,
    бир-бирларин
 Еб қўймаслар одамлар.

Кел, эй кўнглим,
 Руҳларни сен
 То борсанки, қилгин ёд.
 Кимлар уни виждон десин,
 Кимлар десин
 Эътиқод,
 Аммо улар
 Дунёда бор!
 Шак келтира кўрмагин.
 Мени попок йўлда
 Зинҳор,
 Зинҳор олиб юрмагин.
 Ҳатто ўзинг колсанг ёлғиз,
 Дема,
 Мендан огоҳ йўқ,
 Яшамоқдан эътиқодсиз
 Ортиқ ерда гуноҳ йўқ.

Озодлик

* * *

Байроқ килиб,
Эл қўзгалди —
Назрул Ислом исмини.
Тор зиёдондап уни олди,
Аммо ғақат
Жисмини.
Назрул Ислом

Озод,
Аммо
Эл қаноти қайрилди,
Еш,
        навқирон,
                        тирик сиймо —
Шоирдан айрилди.
Назрул Ислом
Шеъри бутун
Ҳиндистонда янграрди.
Аммо шоир
        уни бугун
На тинглар,
На англарди.
Шоирини қўймай —
Қўлда —
Эл кўтариб элтарди.
На қувонар
        Назрул бундан
Ва на парво этарди.
Бир ёнидан қучар ҳинду,
Бир ёнидан мусулмон.
Аммо
Ҳушдан айрилган у,

(125)

Унга ётдир бу жаҳон.
Табриклайди
Уни Токур,
«Озодлигинг муборак!»
Рўзномалар қутлов ёзур,
Булар унга не керак?

У на уйгоқ,
Ва на ухлар,
Ҳиссиз боқиб турарди.
Руҳи унинг
Олий руҳлар
Даргоҳида юрарди.
Шоир топти
Эрк чинакам,
Озод бўлди тамоман.
Бир йўл унга дарди олам
Барбод бўлди тамоман.
У бир йўла
Шўришлардан,
Савдолардан қутулди.
Жабру жафо кўришлардан,
Низолардан қутулди.
Қутулди

У сиғолмаган,
 Сиғдирмаган жаҳондан,
 Холис бўлди
 Ҳам зиндондан,
 Ҳам зиндондек замондан.
 Ҳам тарк этди
 Бир йўл уни
 Эл дардидек оғир юк.
 Бу дунёда
                     қолди тани,
 Беҳуш,
                     беруҳ,
                     ва буюк.

Қирқ йил ўтди,
 Узоқ қирқ йил.
 Бу дунёдан бегона —
 Назрул Ислом
 Яшар бедил,
 Яшар дарвини,
 Девона.
 Қирқ йил ичра

(127)

Нелар кўриб

Нелар чекди

Ҳиндистон.

Аммо

кўзи

очиқ туриб,

Гофил ўтди

ёниқ жон.

Босқинчилар

Юртдан кетди —

Эл газаби

Қуволди.

Шоир

Бунн

На хис этди,

На кўрди,

На қувонди.

Назрул Ислом

Бу дунёда

Етмиш беш йил

Яшади.

Аммо

Ўттиз икки ёшда

Бу дунёни

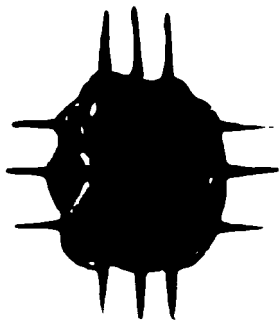
Ташлади.
Шоир умри
Қолди шеърда,
Қолди
Ёниқ дostonда.
Битганлари
ушинг —

ерда

Руҳи эса
осмонда.

*Шоирлар ва пайғамбарлар
ҳақида ривоят*

Етмиш икки минг пайғамбар
Кўрган эмиш бу олам.
Шоирлар ҳам
Улардан кам —
Булмагандир, муқаррар.
Пайғамбарлар тариқати
Ақлгадир. кўзгадир.

Лекин шоир Умар Хайём
 Ишқ майига бўлди маст.
 Наби айтди:
 У дунё чии,
 Иста руҳнинг камолин.
 Шоир айтди:
 «Оллоҳ замин —
 Узра сочган жамолин».
 Дунё таркин
    одамларга
 Имои қилди анбиё.
 Қарини барча пайгамбарга
 Исён қилди шуаро.
 «Зоҳид, сенга ҳуру
 Менга жонопа керак,
 Жаҳнат сенга бўлсин,
 Менга майхона керак».
 Кун борки,
 Тун бўлгап каби,
 Сув бордирки — алапга.
 Тугилганда ерда Наби,
 Шоир келди оламга.
 Озодликнинг майин ичиб,
 Шавққа тўлди шоирлар,

Набиларга қарши чиқиб
 Наби бўлди шоирлар.
 То дунёга келмиш башар,
 Бир жабҳада келиб дуч,
 Ейдош яшар,
 Ҳам курашар
 Инсон аро икки куч.
 Бошлар ўзга-ўзга йўлдан,
 Бошқа-бошқа маслағи,
 Наби янглиғ ақли билан
 Шоир янглиғ юраги.
 Бирн тутиб айш йўлни берк,
 Тийилмоққа ундайди.
 Бирн эса шалоладек
 Қуйилмоққа ундайди.
 Мен ҳам битта саргашта жон,
 Ўрта йўлда турурман.
 Улар аро икки жаҳон
 Овораси эрурман.
 Шеър, ишқ фаслин
 Илк онидан
 Раҳнамодир қалб менга.
 Балки шеърнинг осмондан
 Тушмоқ чоғи заминга...

Эй кўнгил, бўл содиқ ҳабиб,
 Мени зинҳор ташлама.
 Ҳабибим бўл, аммо ҳадеб
 Ўз кўйингга бошлама.
 Ёлғиз маним, деса фикрат,
 Йўқ, мааним, деб даъво қил.
 Лекин гоҳи, етди фурсат,
 Фикратга ҳам ошно қил.
 Тутма менга ишқ йўлини берк,
 Майли, тошгин, қуйилгин.
 Аммо ўзга берма кўп эрк,
 Қирқни кўрдинг, қуйилгин.
 Сен дунёнинг бирлигига ишоп,
 Бирдир олам, рост.
 Лекин унинг сирлигига шак
 келтирма,
 Бу ҳам рост.
 Бас, ўй сурма, сенга дунё —
 Асроридан не ҳам бор?
 Бу дунёда
 Одил танҳо
 Вақт аталган ҳакам бор!

Ниҳоя

Деҳли. 20 март, 1979 йил

Ўт балоси.
Сув балоси,
Ортиқ ерда бало йўқ.
Лек офатнинг йўқ давоси
Бош кўтарса
Халойиқ.
Ўту сувга тадбир бордир,

Эл ғазаби — беомон.
 Ұт ночордир,
 Сув ночордир
 Қўзғалса оч оломон.
 Шундай дейман
 Тўхтаб қолган
 Автобусда ўлтириб.
 Намоёншга эл қўзғалган,
 Қўчаларни тўлдириб
 Оқиб келар ялангоёқ —
 Дехқон,
                                 косиб,
   коранда.

Икки юз минг
 Қўли қадоқ,
 Икки юз минг
 Оч банда.
 «Беринг бизга ер билан сув,
 Меҳнат беринг,
 Беринг поп».
 Бош кўтарган
                                 Тамилнаду,
 Бош кўтарган Ражастон.
 «Бу туироқда,

Айттинг,

инсон —

Нега бунча беқадр?

Бизда ҳам бор орзу,

армон,

Гуноҳимиз нимадир?

Ё айбимиз —

Бизнинг маскап —

Шу жафокаш ватанда?

Қаролик ё ўт туташган

Қаро кўзда,

Баданда?

Нега кимда ҳар нарса бор,

Бизда эса...

Нега биз —

Фақат чайир,

аммо ночор

Қўлгагина эгамиз?

Яралишда

Ҳам маҳшарда

Тенгмиз,

Инсон бўламиз.

Не учун биз кўчаларда

Тугиламиз,

Ўламиз?

Асли қисмат

Е асирлик,

Изтироб, кўз ёшмиди?

Шарқ чиндан ҳам миғ асрлик

Қотиб қолган тошмиди?»

Эл оқими қатор-қатор,

Ўўқ,

Шанқатор —

кўздан дур.

Оқиб келар

Панжоб,

Биҳор,

Майсур,

Ассом,

Манипур...

Оқиб келар уфқ тагидан

Сўнгсиз қора оломон.

Бу —

Ҳиндистон юрагидан

Силқиб оққан

Қора қон.

Мен бу фурсат

Иштироксиз

Деразадан қарайман.
Не қилайки,
Бунда ёлгиз
Томошага ярайман.
Негаки,
Мен ўзга элдан,
Балки ўзга замондан.
Балки бунда учиб келган
Йироқ юлдуз томондан —
Бир меҳмонман.
Хайрат кўзин
Машъал қилиб боқаман.
Хаёлан
Шул мавжли тўлқин
Қучоғида оқаман.
Жисман четда,
Аммо руҳан
Ғалаёнда мен ҳам бор.
Назрул Ислом
Руҳи билан
Бормоқдаман бир қатор.
Мен ҳам алвон
Туғ кўгардим.
Шу эл доғи доғимдир.

Дарди унинг —
Менинг дардим,
Оҳи — менинг оҳимдир.

* * *

Кўтаролмай
Дардлар юкин,
Замин қалқиб турибди.
Назрул Ислом
Руҳи букун
Олам кезиб юрибди.
Илҳом чоғи
Дил заминдан
Кўк тоқига ўрлайди.
Назрул Ислом
Руҳи мепдан
Шунда ҳисоб сўрайди.
Шоир бўлиб
Элга букун
Даркормисан,
дер менга.
Фидоликка халқинг учун
Тайёрмисан,
дер менга.

Дер:

«Шоирлик — юракда коп —
Силқиб турган жароҳат.

Тиламасман сенга, ўғлоп,

Осуда бахт,

Фароғат.

Тиламасман бир зум ором,

То тириксан,

Бедор бўл.

Азоб берсин сенга илҳом,

Шеър дардида бемор бўл.

Такдирингдан сенга дунё

Роҳатларин сўрмасман.

Ўз қисматим

Сенга аммо

Спра раво кўрмасман».

«Сақла,—

дейди,—

юрак қўринг.

Дил оташинг сўнмасин.

Умринг адо бўлмай туриб

Чўгинг адо бўлмасин».

 МУНДАРИЖА

Муқаддима	7
Биринчи фасл	
Шоир қалби	21
Фидойилик тўғрисида ривоят	37
Иккинчи фасл	
Ғалаён	45
Жаҳолат тўғрисида ривоят	59
Учинчи фасл	
Тутқунликда	73
Шоҳи Жаҳон ва Аврангзеб ҳақида ривоят	89
Тўртинчи фасл	
Шарпалар	110
Олий руҳлар тўғрисида нақл	117
Бешинчи фасл	
Озодлик	123
Шоирлар ва пайғамбарлар ҳақида ри- воят	129
Ниҳоя	135

На узбекском языке

ЭРКИН ВАХИДОВ

МЯТЕЖ ДУХОВ

Поэма

Редактор Қ. Раҳимбоева

Рассом В. Апухтин

Расмлар редактори И. Кириакиди

Техн. редактор Е. Потапова

Корректор Ш. Соатова

ИБ № 1626

Босмахонага берилди 25.03.80. Босишга рухсат этилди 21.10.80. Р. 09187. Формати 84x108^{1/64}. Силлик қоғозда. Оддий янги гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л. 3,78. Нашр л. 4,42. Тиражи 5000. Заказ № 1329. Баҳоси 1 с. Штапель муқовада баҳоси 1 с. 60 т. Ғафур Ғуллом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129. Тошкент, Навоий кучаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитетининг Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмаси. Тошкент, Навоий кучаси, 30.

Воҳидов, Эркин.

Рухлар исёни: Достон. Қиринч сўзи Э. Воҳидовники.— Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1980.—144 б.

Шоир Эркин Воҳидовнинг «Рухлар исёни» достони халқпарвар бенгал шоири Назрул Ислоом ҳаётига бағишланади. Назрул Ислоом шъарияти йигирманчи асрнинг эрқнарварлик, инсонпарварлик ғоялари билан тўлиқ. Назрул Ислоом дўстлик ва ҳурриятни ёниб қуйлади

Достон Назрул Ислоомнинг фожеали қисматини ёрқин гавдалантиради.

Баҳидов, Эркин. Мятёж духов. Поэма.

84Ўз7+83.3(5Ид)